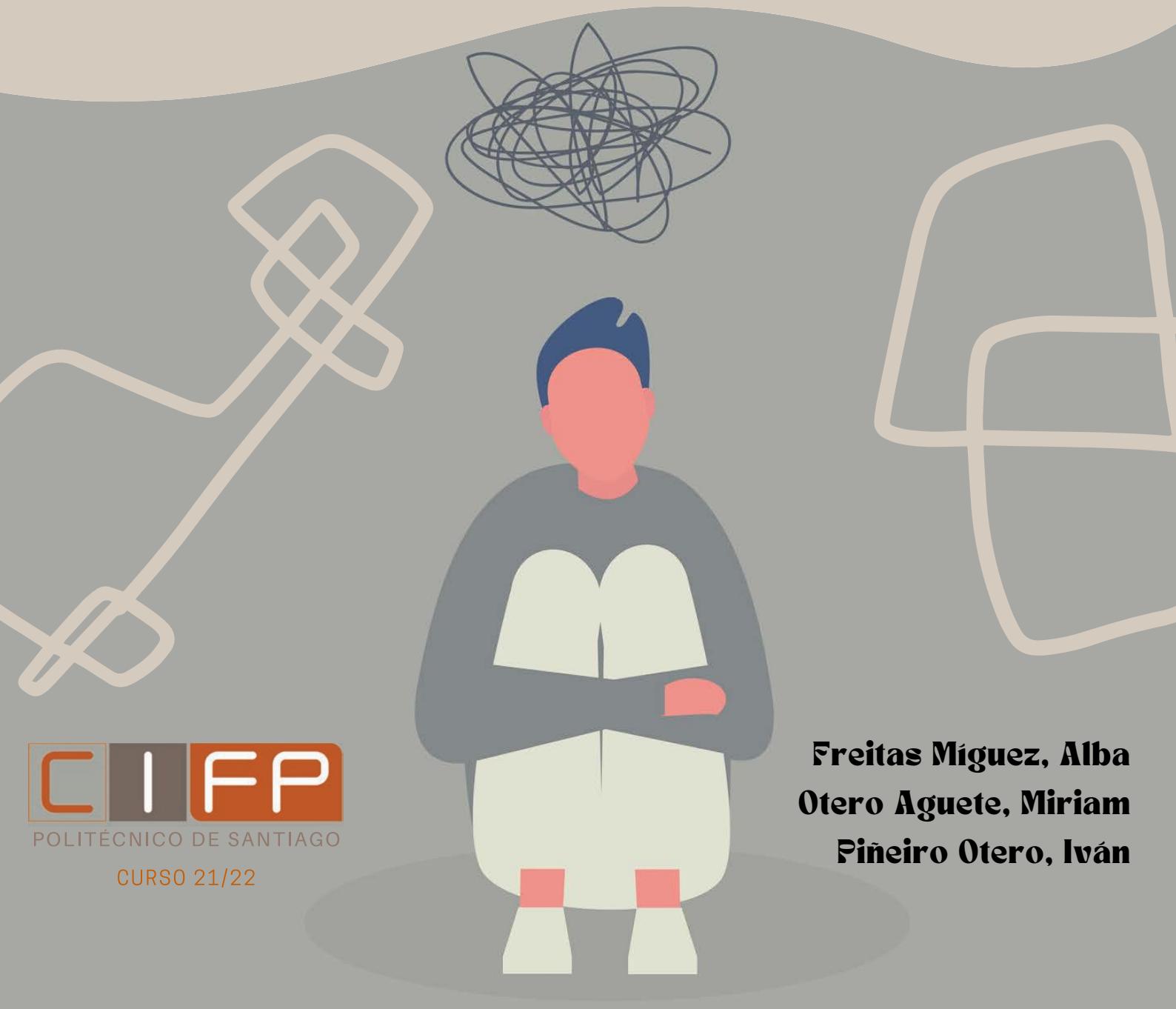
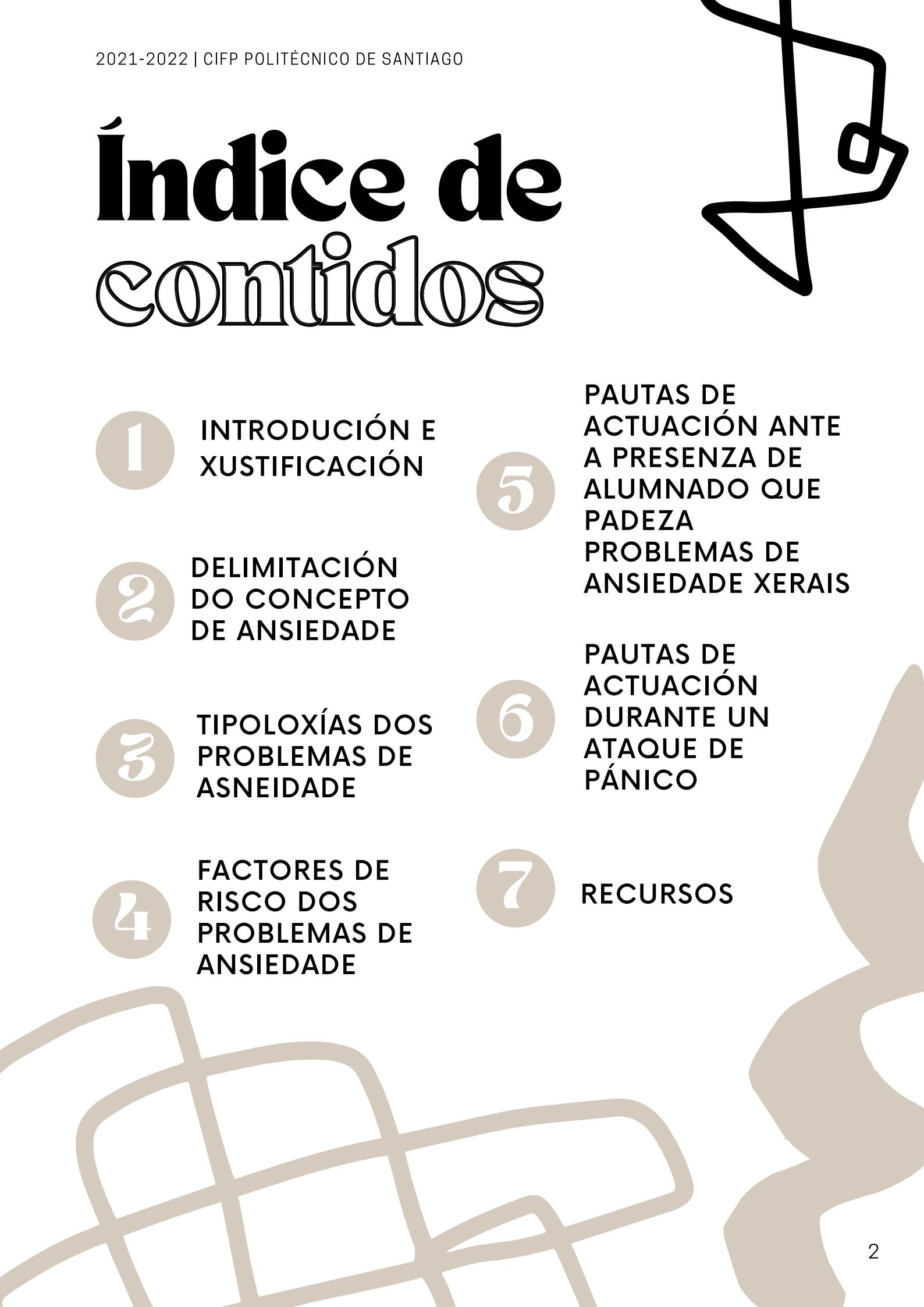

Protocolo de actuación

ante problemas de ansiedad

Índice de contidos

-
- 1 INTRODUCCIÓN E XUSTIFICACIÓN**
  - 2 DELIMITACIÓN DO CONCEPTO DE ANSIEDADE**
  - 3 TIPOLOXÍAS DOS PROBLEMAS DE ASNEIDADE**
  - 4 FACTORES DE RISCO DOS PROBLEMAS DE ANSIEDADE**
  - 5 PAUTAS DE ACTUACIÓN ANTE A PRESENCIA DE ALUMNADO QUE PADEZA PROBLEMAS DE ANSIEDADE XERAIS**
  - 6 PAUTAS DE ACTUACIÓN DURANTE UN ATAQUE DE PÁNICO**
  - 7 RECURSOS**

1 Introducción

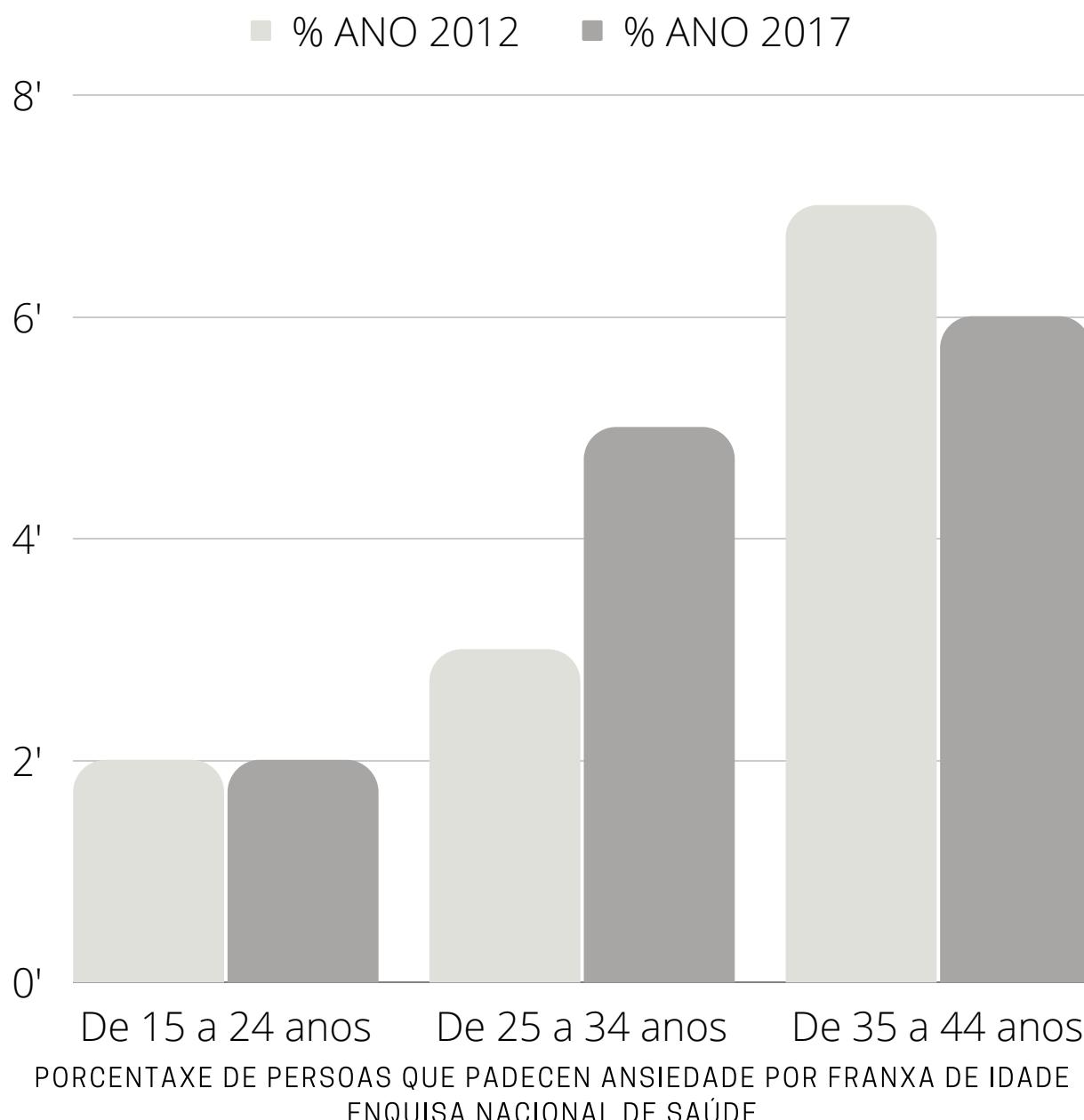
Este documento ten a finalidade de presentar, en forma de protocolo, unha **guía básica de actuación** ante a presenza de **problemas de ansiedade**, estean diagnosticados ou non, no noso alumnado, así como a aparición de sintomatoloxía ansiosa ou ataques de pánico nas aulas e talleres.

Co propósito de facilitar a lectura e entendemento do mesmo, en primeiro lugar presentarase unha breve delimitación do concepto de ansiedade, para posteriormente pasar a examinar as diferentes tipoloxías da mesma que a nivel teórico se propoñen.

A continuación realizarase unha revisión dos distintos factores que poden desencadear esta problemática, facendo especial fincapé nos que poden aparecer no centro. Isto dará pé a expoñer os distintos pasos a seguir ou cuestiós a tratar, tanto se parte do noso alumnado padece algúun problema de ansiedade, como se un/unha estudiante manifesta esta sintomatoloxía durante unha sesión de clase ou prácticas.

Xustificación

Considérase oportuna a elaboración desta guía dada a falta de existencia dun protocolo que oriente sobre as actuacións a poñer en marcha en relación con esta temática, e tendo en conta tamén o **incremento na prevalencia** deste tipo de casos nas últimas décadas, sobre todo entre as **persoas novas**.

2 Delimitación do concepto de ansiedade

Entre as **emocións** que as persoas podemos experimentar, hai seis que se consideran básicas, as cales son: a alegría, a tristeza, o noxo, a sorpresa, a ira e o medo. Mientras que os problemas relacionados coa depresión están asociados á tristeza, os de ansiedade están intimamente vinculados ao **medo**, xa que comparten o mesmo correlato fisiolóxico.

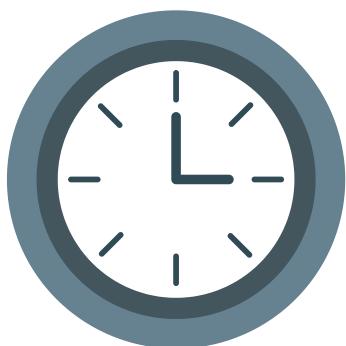
Tódalas emocións, incluso as consideradas como “negativas” ou “incómodas”, teñen a súa **función**. Concretamente, a ansiedade ten a función de dirixir a nosa atención cara o estímulo ansióxeno (o que da medo e preocupa) e iniciar conductas de seguridade e evitación respecto a este.

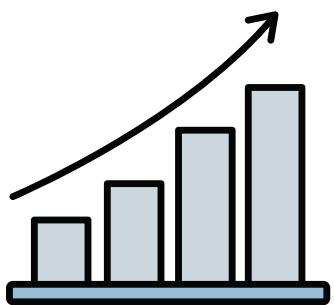
Con todo, esta funcionalidade, que de base resulta adaptativa para a supervivencia do ser humano como especie, pode tornarse patolóxica cando ou ben o nivel ou ben a duración da ansiedade non se corresponde co perigo obxectivo do estímulo. Nestes casos considérase que a ansiedade é **desadaptativa** ou **patolóxica**, converténdose nunha fonte de malestar e sufrimento.

Delimitación do concepto de ansiedade

Os problemas de ansiedade caracterízanse pola presenza predominante desta **ANSIEDADE PATOLÓXICA**, así como dos síntomas asociados á mesma. Ademais da **duración excesiva** e do **nivel desproporcionado** do que se falaba anteriormente, a ansiedade considerase patolóxica cando é **persistente**, xera un **alto grao de sufrimento** e **interfire no funcionamento** diario (social, escolar, laboral ou familiar).

DURACIÓN
EXCESIVA

NIVEL
DESPROPORCIONADO

PERSISTENCIA

ALTO GRAO DE
SUFRIMENTO

INTERFERENCIA NO
FUNCIONAMIENTO

Delimitación do concepto de ansiedade

Con todo, a ansiedade non é un fenómeno unitario, senón que implica polo menos a posta en marcha de tres sistemas de resposta no noso organismo.

Triple sistema de resposta da ansiedade

Nivel subxectivo ou cognitivo: é o compoñente central, relacionado coa experiencia interna do suxeito. A esta dimensión pertencen as experiencias de medo, preocupación, pánico, alarma, inquietude, obsesiós, pensamentos intrusivos, etc.

Nivel fisiolóxico ou somático: é o compoñente biolóxico, cuxos cambios mías característicos están relacionados co incremento da actividade do Sistema Nervioso Autónomo (suoración, tremor, tensión muscular, etc.). Estes cambios adoitan afectar ao nivel subxectivo / cognitivo, incrementando o malestar.

Nivel motor ou condutual: é o compoñente observable da conduta, que implica variables como a expresión facial, as posturas corporais ou as respostas de escape / evitación.

Delimitación do concepto de ansiedade

Tal e como se acaba de indicar, o **principal compoñente** da ansiedade é o compoñente **SUBXECTIVO** ou **COGNITIVO**, destacando como características más importantes a aparición de **preocupacións** focalizadas no futuro, a **sensación de inseguridade** ante a posible incapacidade para fazer fronte á causa destas preocupación, e a **incerteza** de que rematará pasando. Estes compoñentes cognitivos terminan propiciando a aparición da característica sintomatoloxía ansiosa, onde destacan os seguintes síntomas:

NERVIOSISMO

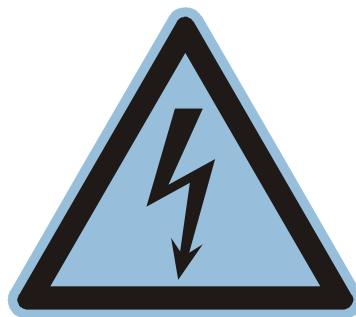
ACELERACIÓN DA RESPIRACIÓN E DO RITMO CARDÍACO

INTRANQUILIDADE

SUORACIÓN

TENSIÓN

Tipoloxías dos problemas de ansiedade

Existen **numerosos modelos** que veñen a **clasificar** os problemas de ansiedade en distintas tipoloxías. Dado que o obxectivo do presente documento non é nin teórico nin diagnóstico, presentarase brevemente a clasificación máis empregada na actualidade, cunha finalidade meramente descriptiva, para a continuación expoñer outra clasificación, dun carácter máis pragmático, que facilite a posterior comprensión dos apartados consecuentes.

Actualmente, a ferramenta máis empregada para a clasificación e diagnóstico dos distintos trastornos mentais é o **DSM-5** (Manual diagnóstico e estatístico dos trastornos mentais), publicado pola Asociación Estadounidense de Psiquiatría no ano 2013.

Tipoloxías dos problemas de ansiedade

No DSM-5, os distintos problemas de ansiedade clasícanse nos seguintes **tres subgrupos** etiolóxicos:

1. Trastornos de ansiedade

- a. **Trastorno de pánico**
- b. **Agorafobia**
- c. **Fobia específica**
- d. **Fobia social**
- e. **Trastorno de ansiedade xeralizada**
- f. **Trastorno de ansiedaed debido a enfermidade médica**
- g. **Trastorno de ansiedade inducido por sustancias**

2. Trastorno obsesivo compulsivo e trastornos relacionados

3. Trastornos relacionados con traumas e estresores

Con todo, tal e como foi explicado anteriormente, o obxectivo do presente protocolo non é diagnóstico, polo que non se afondará nesta taxonomía. Non obstante, co fin de comprender as actuacións que serán comentadas nos seguintes apartados, a continuación explicarase unha diferenciación básica entre os distintos problemas de ansiedade.

Tipoloxías dos problemas de ansiedade

A clasificación que será empregada pode resultar semellante á proposta por Spielberger, quen consideraba necesario diferenciar entre a ansiedade como estado emocional (**Ansiedade-Estado**) e a ansiedade como rasgo da personalidade (**Ansiedade-Rasgo**). Deste xeito, mentres que a primeira faría referencia aos estados emocionais inmediatos, modificables no tempo e caracterizados polos sentimentos de tensión, aprensión, nerviosismo, así como pensamentos molestos e preocupacións, a segunda referiríase á disposición, tendencia ou propensión relativamente estables de cara a aparición da ansiedade. Se ben esta non será a distinción empregada, si que pode ser de utilidade de cara á comprensión da mesma.

No presente documento distinguirse, por unha parte, a actuación ante a **presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedade xerais**, entendidos como a manifestación más ou menos estable da sintomatoloxía ansiosa explicada con anterioridade, e a actuación ante a **aparición no alumnado de ataques/crisis de ansiedade/pánico**, entendéndose como a presentación temporal e illada de medo ou malestar intenso. Mientras que o primeiro grupo asociaríase co padecemento de problemáticas tales como o Trastorno de Ansiedad Xeneralizada ou o Trastorno de Ansiedad Social, entre outros, o segundo identificaríase coa aparición dos chamados Ataques de Pánico.

Factores de risco dos problemas de ansiedade

Aínda que é posible sufrir un trastorno da ansiedade sen padecer algún dos factores de risco que se van comentar a continuación, existen unha serie de factores que poden incrementar o risco de padecer un trastorno de ansiedade. Algún destes factores son:

Factores biolóxicos e xenéticos: fan referencia aos factores hereditarios e ao sexo biolóxico ao ser de gran relevancia a predisposición xenética.

Factores psicosociais ou psicolóxicos: están relacionados coa vida social e laboral da persoa sendo gran importancia no seu desenvolvemento ao producir efectos negativos sobre a persoa. Poden ser factores precipitantes, agravantes ou causales da ansiedade (Ex. relacións de familia, parella, sobrecarga de traballo, etc.)

Factores culturais: o grupo social ao que pertences, a situación económica ou as características propias do entorno no que vives son factores que poden agravar a ansiedade.

Factores de risco dos problemas de ansiedade

Factores traumáticos: afrontar situacións traumáticas nalgunha das etapas evolutivas da persoa pode provocar daños cognitivos e psicolóxicos que, en moitos casos, pode derivar nun trastorno grave da ansiedade. (Ex. acoso, violación, maltrato, etc.)

Factores externos: fan referencia a elementos ou amezas externas que a persoa non pode controlar pero que xeran un cambio repentino e brusco na vida desta. (Ex. morte dun familiar, COVID-19, situación ambientais, etc.)

Pautas de actuación ante a presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedade xerais

Tras comentar con anterioridade os factores de risco da ansiedadade é necesario explicar as pautas de actuación ante a presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedadade xerais para, no seguinte punto, poder afondar nas pautas de actuación ante a aparición dun ataque de pánico na aula.

Pensamento

- Fomentar unha actitude positiva no alumnado para lograr un óptimo desenvolvemento.
- Minimizar as opcións de escolla ante situacíons de carácter obligatorio.
- Exlicar a importancia de mudar o uso da conxunción “pero” por “e” ao falar.

Aspectos a evitar

- Evitar chamar a atención en público e diante dos/as demais compañeiros/as.
- Comprender e axudar aos/ás estudiantes que teñan que ausentarse da aula durante a clase.
- Proporcionar espazos tranquilos e seguros ao alumnado.

Pautas de actuación ante a presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedade xerais

Síntomas físicos

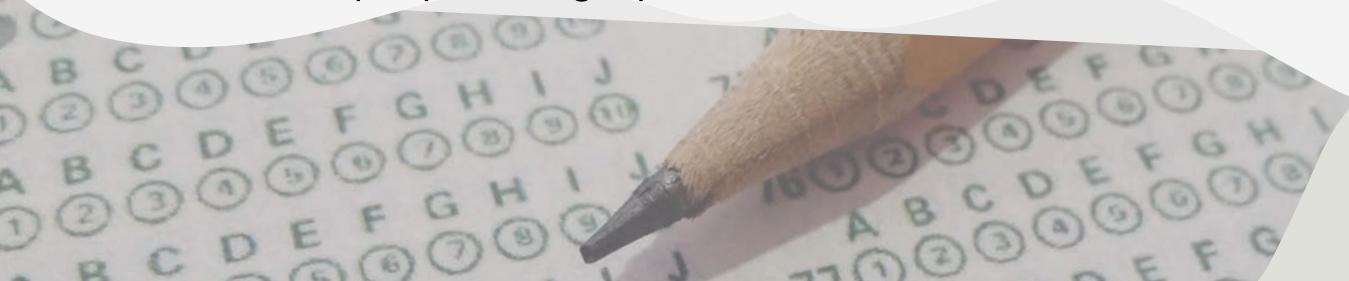
- Empregar estratexias de relaxación e estratexias de control corporal para controlar a súa respiración.
- Utilizar as técnicas de visualización para reducir a ansiedad no alumnado a partir da creación de imaxes mentais específicas nun entorno relaxante para mente.
- Fomentar os descansos para disminuír o estrés e a ansiedad.

Pautas de actuación ante a presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedade xerais

Realización de probas e exposición

- Realizaron seguimento contínuo sobre o progreso do alumnado para coñecer se está estudando a materia co obxectivo de axudarlle nas dificultades que poida presentar no seu estudo ou na realización dos traballos.
- Promover os exercicios de respiración para controlar a respiración e manter a calma.
- Informar ao estudiantado das habilidades de estudo efectivas.
- Avisar con anterioridade dos cambios que se van a producir na aula.
- Evitar os cuestionarios improvisados.
- Empregar distintas formas de avaliación (por exemplo, exames orais, traballos, exposición, exames continuos ao rematar cada bloque ou tema de contido, etc.)
- Acordar co estudiante o método de entrega das tarefas.
- Fomentar que o alumnado empregue estratexias de relaxación e para calmarse a un mesmo antes dos exames, exposición ou traballo en pequenos grupos.

Pautas de actuación ante a presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedade xerais

Traballo e interacción grupal

- Realizar un cronograma dos días que se vai traballar en pequenos grupos.
- Proporcionar tempo suficiente para que poidan traballar e debatir entre eles/as.
- Fomentar o traballo cooperativo e a interacción entre iguais.
- Considerar a idea de que algún estudiante poida traballar individualmente e non de forma grupal nalgúnha das sesión.
- Permitir que o propio alumnado elixa o rol que quere desempeñar dentro do grupo.

Pautas de actuación ante a presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedade xerais

Participación

- Proporcionar ao principio do curso os criterios de avaliación e especificar como se vai valorar cada actividade/exposición.
- Involucrar ao alumnado na toma de decisións sobre a materia.
- Avisar ao alumnado, con anterioridade, sobre as actividades ou exposicións que se van desenvolver co obxectivo de que se poidan informar e para poder responder en público.
- Atender as características de cada alumno/a á hora de realizar os grupos.
- Empregar a tecnoloxía como ferramenta de formación, información e comunicación.

Pautas de actuación ante a presenza de alumnado que padeza problemas de ansiedade xerais

Realización das tarefas

- Realizar seguimentos sobre o progreso das tarefas.
- Empregar técnicas e instrumentos para favorecer o avance no progreso das actividades (Ex. chuvia de ideas)
- Especificar a importancia e o valor de cada apartado da actividade.
- Explicar as tarefas que se van realizar con anterioridade.
- Fomentar as listas de verificación e os recordatorios visuais das tarefas pendentes.
- Proporcionar o tempo necesario e, en situación necesarias, tempo adicional.
- Permitir que o alumnado, en situacións extraordinarias, entregue a tarefa sen revisión continua.

Pautas de actuación durante un ataque de pánico

Un **ataque de pánico** é a aparición súbita de medo ou malestar intenso, que acada a súa máxima expresión en minutos e que se caracteriza pola aparición dalgúns destes síntomas:

- Palpitacións ou aceleración da frecuencia cardíaca.
- Suoración.
- Tremor ou sacudidas.
- Sensación de dificultade para respirar ou de asfixia.
- Sensación de afogo.
- Dor ou molestar abdominal.
- Sensación de mareo, aturdimento ou desmaio.
- Escolofríos ou sensación de calor.
- Sensación de entumecemento ou formigueo.
- Sensación de irrealidade ou separarse dun mesmo.
- Medo a perder o control ou "volverse tolo".
- Medo a morrer.

Para axudar a un/unha alumno/a que estea experimentando un ataque de pánico, debemos seguir os seguintes pasos:

- 1 Recoñecer os síntomas e asegurarse de que é un ataque de pánico.
- 2 Axudalo/a a reducir o nivel de ansiedade.
- 3 Axudalo/a a recuperarse do ataque de pánico.

Pautas de actuación durante un ataque de pánico

1

RECOÑECER OS SÍNTOMAS E ASEGURARSE DE QUE É UN ATAQUE DE PÁNICO

Os síntomas poden ser semellantes a un ataque ó corazón ou un ataque de asma, polo que debemos asegurarnos de que realmente se trata dun ataque de pánico. Para iso pódese preguntar:

- Se algunha vez tivo un ataque de ansiedade.
- Se ten algún problema de saúde que poda causar estes síntomas (por exemplo, asma, diabetes, etc.).
- Se pasou algo que provocase esta reacción.

Cando se debe buscar atención médica?

En casos nos que:

- Os síntomas son graves.
- Non está claro que se trate dun ataque de ansiedade.
- A persoa ten un problema de saúde que poida estar causando estos síntomas.

Pautas de actuación durante un ataque de pánico

2

AXUDALO/A A REDUCIR O NIVEL DE ANSIEDADE

Unha vez recoñecido o ataque de pánico, debemos axudar ó/á alumno/a a calmarse. Para iso, podemos seguir as seguintes pautas xerais de actuación:

Acompañar á persoa e manter a calma.

Concederlle o tempo que precise para recuperarse.

Falarlle con frases curtas e simples.

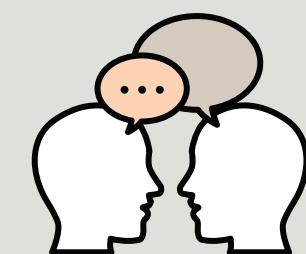

Ser predictibles (evitar sorpresas ou movementos bruscos).

Pautas de actuación durante un ataque de pánico

2

AXUDALO/A A REDUCIR O NIVEL DE ANSIEDADE

Non facer suposicións sobre o que precisa. O más recomendable é preguntarlle ó propio alumno ou alumna que necesita ou se é posible facer algo para axudalo/a. Pódese preguntar se quiere:

Ir a un sitio tranquilo: ó corredor, unha aula baleira, ó exterior do centro, etc.

Falar con algún compañeiro/a.

Beber auga ou tomar o aire.

Evitar que se formen aglomeracións arredor da persoa que está experimentando o ataque.

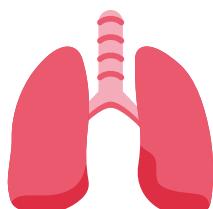

Pautas de actuación durante un ataque de pánico

2

AXUDALO/A A REDUCIR O NIVEL DE ANSIEDADE

Se a persoa está **hiperventilando**, debemos axudala a respirar más pausadamente. Para iso podemos:

Pedirlle que respire lenta e profundamente e mostrarlle como debe facello.

Facer que inhale polo nariz e exhale pola boca, coma se estivese inflando un globo.

10

Pedirlle que conte pouco a pouco ata 10.

Pautas de actuación durante un ataque de pánico

3

AXUDALO/A A RECUPERARSE DO ATAQUE DE PÁNICO

Cando o/a alumno/a estea máis calmado/a e rematen os síntomas do ataque, é conveniente determinar que prefire facer para recuperarse da situación de estrés emocional que acaba de experimentar. Algunhas posibles opcións son:

- Continuar coa xornada habitual de clases.
- Descansar ou realizar unha actividade distendida durante un tempo e logo regresar á aula ou taller.
- Saír do centro.

Se o que causou o ataque de ansiedade foi algo relativo á clase (un exame, unha exposición, realizar algunha tarefa en concreto, etc.), debemos falar co/a alumno/a para tratar de reducir o seu medo ante esa situación e atopar unha forma de afrontala, posto que evitala tan só empeorará a ansiedade que xera no/a estudiante.

Pautas de actuación durante un ataque de pánico

Cando se axuda a unha persoa que está sufrindo un ataque de pánico é frecuente que se fagan comentarios ou se dean actitudes que, sen pretendelo, poden empeorar a situación, polo que debemos evitalos.

Actitudes e comentarios que cómpre evitar

Pedir que se calme: a pesar de que o seu obxectivo sexa tranquilizarse, probablemente non saberá como facelo. Pedirlle que se calme pode agravar a ansiedade que sinte ó xerar sentimientos de incapacidade, culpabilidade e frustración. O máis produtivo, neste caso, é axudalo/a a calmarse seguindo as pautas recomendadas previamente.

Xulgar e minimizar o problema que está causando a ansiedad: facer comentarios como “non é tan grave”, “estás esaxerando”, “hai xente que ten problemas peores”, non é construtivo e só fará que persoa se sinta incomprendida ou culpable por experimentar unha reacción deste tipo.

Eludir permanentemente a situación causante da ansiedad: débese acordar un plan de acción realista para fazer frente ó problema, xa que evitalo seguirá facendo que o medo siga estando presente.

Recursos

No presente apartado amósanse unha serie de recursos que se atopan recollidos tamén no banco de recursos dixital Symbaloo, ó que se pode acceder a través do seguinte código QR. Con todo, no caso de detectar que un/unha alumno/a poida estar presentando problemas de ansiedade, o máis recomendable é aconsellarlle buscar a axuda dun/dunha **psicólogo/a**, pois é este/a profesional quen pode proporcionar unha atención especializada e individualizada ante esta problemática.

Recursos

Youtube

Ataque de ansiedad: Consejos sobre cómo combatir la ansiedad (SanitasTV)

Ansiedad y nervios por los exámenes (Desansiedad)

Ansiedad ante los exámenes (Hospital Privado Universitario de Córdoba Hospital Privado Universitario de Córdoba)

Ansiedad ante los exámenes (Camila Sánchez)

Instagram

@ansiedad_saludmental

@ansiedad_ante_examenes

Información Xeral

La ansiedad ante los exámenes (Rebeca Llamedo Paniella)

Cómo calmar la ansiedad: lo que nos recomienda un psicólogo especializado (Santiago Campillo)

Programas de Autoaxuda

Programa Autoaplicado para el Control de la Ansiedad ante los Exámenes (Universidad de Almería)

Guía de Autoayuda. Comprendiendo la ansiedad. (Servizo Andaluz de Salud)

POLITÉCNICO DE SANTIAGO

Protocolo de actuación ante casos de ansiedad

CURSO 21/22